

TEMŲ GRUPĖ (PAKETAS): ŽUVINTO PAEŽERIŲ PAUKŠČIAI

TEMA ŽUVINTO PAEŽERIŲ PAUKŠČIAI

Dabartiniu metu pasaulyje priskaičiuojama apie 8 600 paukščių rūšių. Nepaprasta jų įvairovė, didelis biologinis aktyvumas ir palyginti aukštas išsivystymo lygis rodo, kad paukščiai biosferoje užima svarbią vietą. Paukščiai paplitę visur. Jie aptinkami miškuose, laukuose, pelkėse, ežeruose, upėse, dideliuose miestuose.

Mūsų šalyje prieš 20 metų užregistruotos 293 paukščių rūšys, tačiau dabar jų jau užregistruota iki 340 rūšių. Kai kurios paukščių rūšys Lietuvoje pastebėtos tik kartą, kitos užsuka nuolat. 207 rūšių paukščiai Lietuvoje peri arba yra perėję.

Žuvinas ir jo apylinkės Lietuvos paukščių stebėtojams yra išskirtinis – čia visuomet atrasi kažką naujo, neįtikėtino. Labiausiai Žuvinto vardą išgarsino paukščiai. Ežere ir jo šlapiose apylinkėse visuomet gausu paukščių, kurie viliojo tyrinėtojus jau nuo XIX a.

Štai ką anuomet Žuvinte prieš aštuoniasdešimt metų, pirmą kartą čia apsilankydamas, išvydo profesorius Tadas Ivanauskas: „Pirmą kartą apsilankyti Žuvinte man teko kovo mėnesio gale, kai ledas ežere jau buvo pusiau išnykęs, o likusioji jo dalis buvo vėjo suvaryta į vieną galą. Mane paveikė nepaprastas vaizdas – visu ledo paviršiumi vingiuota, karpyta kreivė tupėjo tamsi ančių masė. Kaskart atsirasdavo vis nauji jų būriai. Bet dar labiau buvau paveiktas, kai netrukus atvažiavau antrą kartą, rodos, gegužės mėnesio pradžioje, kada iš šiltųjų kraštų buvo atsikrėdę visi mūsų vandens paukščiai. Patvinusių pievų kauburiuose tupėjo kirai, gaidukai, tulikai, ore vartaliojosi pempės, bliovė ir tikėjo perkūno oželiai, vandeny karkė kragai ir marguliavo nesuskaitomi įvairiaspalvių ančių pulkai...“

Iš viso Žuvinto biosferos rezervate nuo 1980 m. yra stebėtos net 227 sparnuočių rūšys, iš kurių 153 rūšys čia perėjo ar peri. Žuvinto rezervate migracijų metu apsistoja išpūdingi varnėnų, šiaurinių žąsų, Lietuvoje saugomų pilkųjų žąsų ir gervių pulkai. Žuvinto biosferos rezervate sutinkamos 64 paukščių rūšys, įtrauktos į Lietuvos raudonąją knygą, iš jų 28 paukščių rūšys – ežere.

Žuvinto ežere nuo 1937 m. vyksta natūrali gulbių nebylių reaklimatizacija. Prieš kelis dešimtmečius gulbės Lietuvoje buvo visai išnykusios. Iš Žuvinto gulbės pasklido po visą šalį.

Žuvinto ežeras ir jo apyežerio šlapiosios pievos yra svarbi paukščiams gyvenama buveinė. Čia jie maitinasi, slepiasi nuo pavojaus, krauna lizdus, augina jauniklius. Čia ežere ir paežerėse gyvenantys paukščiai saviti savo dydžiu, plunksnų dangos spalvomis, giesmėmis, gyvenimo būdu.

Problema. Šlapiose paežerės pievose ir ežero priekrantėje paukščių rūšinė įvairovė ganėtinai didelė, tačiau tai nepastebima iš pirmųjų išpūdžių. Mokiniai menkai suvokia, kad šiose buveinėse gyvenantys paukščiai savaip prisitaikę prie gyvenimo ir išlikimo sąlygų. Šioje paežerės aplinkoje galima stebėti mitybos piramidės grandį nuo plėšrūnų iki aukų.

Pažindami paukščių rūšis, jų tarpusavio elgesį ir prisitaikymą prie aplinkos, mokiniai ima suvokti neigiamus buveinių (aplinkos) kitimo ryšius, taip pat susipažįsta su mitybos gandinės dalimis

Klasė: VI–VIII.

Dalykas: biologija.

Tikslai:

- susipažinti su būdinga šlapių paežerių pievose ir ežero priekrantėse gyvenančių paukščių rūšine įvairove, susidaryti praktinius jų stebėjimo gebėjimus; nustatyti skirtingų paukščių rūšių prisitaikymą gyventi šioje aplinkoje.
- išnagrinėti atskirų paukščių rūšių gyvenimo strategiją, jų vietą mitybos grandinėse.

Trukmė: 3–4 valandos dirbant su 3–6 mokinių grupėmis; 5–6 valandos dirbant individualiai.

Laikas: užsiėmimai galimi nuo gegužės iki liepos I pusės.

Priemonės: vadovas Lietuvos paukščiams pažinti (knyga), paukščių ir jų lizdų apibūdinimo lapai, paukščių rūšių veiksmų ir jų gyvenamos aplinkos anketa, rašymo priemonės: pieštukai, užrašų sąsiuviniai, popierius, garso įrašai su paukščių balsais, magnetofonas, diktofonas paukščių balsams įrašyti, žiūronai, medžiagos kūrybiniam darbui: augalų (nendrių, švendrų, viksvų ir kt. žolių) sausos dalys.

Eiga

Atvykus į užsiėmimą gamtoje, vadovas instruktuoja mokinius apie elgesį gamtoje, supažindina su saugumo, darbo ir paukščių stebėjimo taisyklėmis vykstant užsiėmimui.

Vadovas mokiniams glaustai papasakoja apie šioje (gamtinio tako) aplinkoje gyvenančius paukščius, jų išvaizdą, biologiją (mitybą, lizdų išvaizdą, elgseną ir kt.). Mokiniai supažindinami su šia gyvenančių paukščių balsais. Vadovas išdalija parengtą metodinę medžiagą (vadovai Lietuvos paukščiams pažinti, paukščių ir jų lizdų apibūdinimo lapai, gamtinio tako schema su paukščių stebėjimo punktais, paukščių rūšių veiksmų ir jų gyvenamos aplinkos anketa) ir priemonės stebėti (žiūronai, diktofonai, užrašų knygelės, pieštukai). Išklausus bendrą instrukciją ir pasakojimą, keliaujama į stebėjimo vietas.

Atvykus į gamtinį taką vadovas pamini mokiniams, kad iš pirmo žvilgsnio tiriamoje aplinkoje nesimato ar iš pirmų išpūdžių nesigirdi aktyvios paukščių veiklos. Tačiau ar iš tikrųjų taip yra? Mokiniai į šį klausimą turi atsakyti aktyviai stebėdami ir atlikdami praktinę veiklą.

Vadovas tyrėjus padalija mažomis 3–6 mokinių grupėmis ir paskirsto į stebėjimo punktus, patikrina, ar visi turi priemones, reikalingas stebėjimams nurodytame punkte.

Pirmas užduočių etapas. Gavę pirmą užduotį mokiniai iš pradžių išklauso į gamtinio tako aplinkoje sklindančius paukščių balsus, po to pabando nustatyti jų sklidimo kryptį, atlieka praktinius stebėjimus, pildo paukščių rūšių veiksmų ir jų gyvenamos aplinkos anketas, įrašinėja paukščių balsus ir kt.

Antras užduočių etapas. Grįžus reikia išanalizuoti garso įrašus ir atpažinti paukščių rūšį, iš anketų išanalizuoti stebėtų paukščių rūšių gyvenamą aplinką bei paukščių mitybos ypatumus. Papasakoti apie stebėtų paukščių elgesio ypatumus.

Pavaizduoti stebėto plėšriojo paukščio (nendrinės lingės) vietą mitybos piramidėje.

Atskeisti stebėto vabzdžialesio paukščio (n. starta, d. krakšlė ar kt. stebėto paukščio) vietą mitybos piramidėje.

Palyginti stebėto plėšriojo paukščio (n. lingės) ir vabzdžialesio (n. starta, d. krakšlė ar kt.) morfologinius ypatumus.

Išanalizuoti pateiktų paukščių lizdų formas, dydžius, lizdų medžiagą ir pateikti išvadas apie jų gyvenimo aplinką.

Sugalvoti pasakojimą apie pasirinkto stebėto paukščio gyvenimo dieną.

Trečias užduočių etapas. Užsiėmimą rekomenduojama baigti mokiniams pateikiant savarankišką namų užduotį apie paukščių vardyną, susijusį su jų gyvenama aplinka ar gyvenimo būdu.

Jei mokiniai susidomėjo tyrimu, skiriama kūrybinė užduotis: iš surinktos medžiagos (augalų dalių: lapų, stiebų, šakelių ir kita) pagal originalius pavyzdžius susukti lizdą savo rankomis.

Mokytojo pasirengimas:

- susipažinti su šlapiose paežerės pievose ir ežero priekrantėje paukščių rūšine įvairove, ekologija ir biologija;
- dirbant individualiai, mokiniai atlieka stebėjimus, o apibendrinimas vyksta lauko klasėje arba patalpoje. Ne visi mokiniai atliks užduotis, reikalaujančias specifinių žinių, todėl galimas išankstinis pasirengimas.

Mokinių pasirengimas:

- susipažinti su šlapiose paežerės pievose ir ežero priekrantėje paukščių rūšine įvairove, ekologija ir biologija;
- dirbant individualiai, mokiniai atlieka stebėjimus, o apibendrinimas vyksta lauko klasėje arba patalpoje. Ne visi mokiniai atliks užduotis, reikalaujančias specifinių žinių, todėl galimas išankstinis pasirengimas.

Apibendrinant užsiėmimą, mokiniams svarbu pabrėžti išvadas:

1. Paukščiai savaip prisitaiko prie aplinkos, naudodami skirtingas gyvenimo strategijas – plunksnų apdangalas, mityba, teritorijos gynyba, apsauga nuo pavojaų, tarpusavio elgesys. Paukščių rūšių gyvenamą aplinką, jų veiklą mokiniai užfiksavo anketose.
2. Paukščiai, gyvenantys įvairiose tirtose buveinėse, tarpusavyje skiriasi išvaizda, gyvenimo būdu ir kt. Mokiniai tai pavaizdavo, sudarydami mitybos piramidę, lygindami paukščių morfologines ypatybes.
3. Tiriant gamtą patiriame nuotykių ir netikėtumų – tai įrodo mokinių pasakojimai ir patirtis, sukaupta atliekant užduotis. Gamtotyra yra įdomus užsiėmimas ir turiningas laisvalaikis.